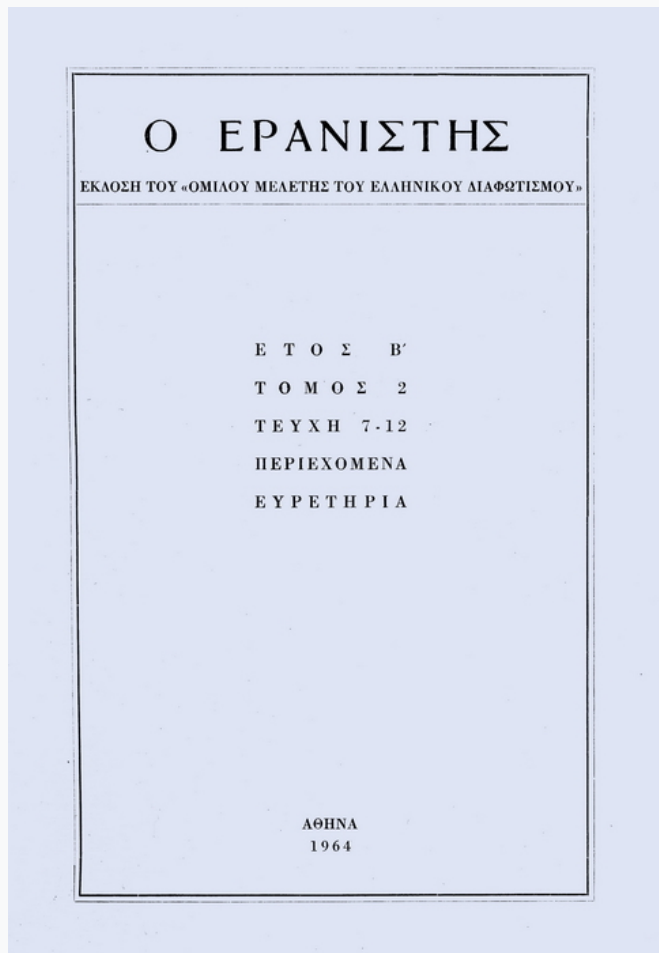

The Gleaner

Vol 2 (1964)

Ένα βιβλιογραφικό σχόλιο στον Σπ. Ζαμπέλιο

Σπ. Ι. Ασδραχάς

doi: [10.12681/er.9624](https://doi.org/10.12681/er.9624)

Copyright © 2016, Σπ. Ι. Ασδραχάς

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Ασδραχάς Σ. Ι. (2016). Ένα βιβλιογραφικό σχόλιο στον Σπ. Ζαμπέλιο. *The Gleaner*, 2, 64–67.
<https://doi.org/10.12681/er.9624>

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΣΤΟΝ ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟ

Ἀνάμεσα στὰ λιγοστά ποιήματα τοῦ Σπ. Ζαμπέλιου (1815-1881) συγκαταλέγεται καὶ μιὰ ἀδέξια μίμηση τοῦ σολωμικοῦ «Λάμπρου», δημοσιευμένη σὲ μορφή ἀποσπάσματος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ὕστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου». Οἱ ἐλάχιστες καλὲς στιγμὲς τοῦ ποιήματος δίνουν ἴσως τὸ μέτρο τῆς εὐαισθησίας τοῦ Ζαμπέλιου, δὲν ἐπιτρέπουν ὅμως νὰ δοῦμε σ' αὐτὴ τὴν ποιητικὴ ἀπόπειρα κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἔνδειξη γιὰ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ Σολωμοῦ στὸ ἀμεσώτερο περιβάλλον του· καὶ παράλληλα, καθὼς ἡ «ὕστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου» στέκεται στοὺς ἀντίποδες τῆς γνωστῆς κριτικῆς τοῦ Ζαμπέλιου γιὰ τὸ Σολωμό, προσφέρεται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ τεκμήρια ποὺ φανερώνουν τὶς διαφοροποιήσεις τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν στάσεων τοῦ Ζαμπέλιου ἀπέναντι στὸ Σολωμό.

Ἡ πρώτη δημοσίευση τοῦ ποιήματος, στὰ 1845, ἔντεκα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Λάμπρου στὴν «Ἰόνιο Ἀνθολογία»,¹ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἔμμεσα ἀπὸ μιὰ μαρτυρία τοῦ Ἰάκ. Πολυλά· οἱ γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν ἔχουν τὴν πρόθεση νὰ ὑποδείξουν αὐτὴ τὴ λαθάνουσα πρώτη ἔκδοση τοῦ ποιήματος.

Γιὰ τὴν «Ἦστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου» πρῶτος ἔκαμε λόγο—ἦ, πιὸ σωστά, ἓναν ὑπαινιγμό—ὁ ἴδιος ὁ Ζαμπέλιος στὰ 1859, ὅταν καταπιανόταν νὰ ἀποδείξει ὅτι ὁ Λάμπρος δὲν ἦταν μόνο τὸ «ἔπακρον τῆς ρωμαντικῆς τόλμης» ἀλλὰ καὶ τῆς «ἀφιλοκαλίας»· ἦταν βέβαια φυσικὸ νὰ θελήσει νὰ σχολιάσει καὶ τὴ δική του πρόσκαιρη περιπλάνηση στὸ χῶρο τοῦ ρομαντικοῦ μυστικισμοῦ, ὥστόσο τὸ σχόλιο ἐξαφανίζεται μέσα σὲ μιὰ θεληματικὴ ἀσάφεια: «Ὅθεν ἐξάγεται, ὅτι ἡ φαντασία

1. Φάκ. 1 (1834), σ. 24-9. Ὁ Σπ. Ζαμπέλιος τὴ χρονιὰ ἐκεῖνη βρισκόταν στὴν Κέρκυρα, σπουδαστὴς στὴ Νομικὴ Σχολὴ τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας· τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται σ' ἓναν κατάλογο μὲ τοὺς πρωτοετεῖς τῆς Νομικῆς τοῦ σχολικοῦ χρόνου 1833-1834 (Σπ. Ι. Ἀσδραχάς, Ὁ χρόνος τῆς φοί-

τησης τοῦ Α. Λασκαράτου στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, «Ὁ Ἐρανιστῆς», 2/7 (1964), σ. 23). Ὁ Φ. Μιχαλόπουλος, *Σπυρίδων Ζαμπέλιος (1815-1881)*, ἀ' Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση», 5 (1950), σ. 36, 37-8 εἶχε λόγο νὰ πιστεῦει ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦ «Λάμπρου» τὸ μελέτησε συστηματικὰ ὁ Ζαμπέλιος στὰ 1840.

του (: τοῦ Σολωμοῦ), καί τοι φύσει λυρική, ὅμως δὲν ἦτο καί ἐπικόπητος ἀνεπίδεκτος· ὅτι ὁ ποιητῆς οἴκοθεν ἐγίνωσκε καί αὐτοδιδάκτως τὴν λαμπρὰν καί δυσμίμητον τέχνην τοῦ δοῦναι τῷ μύθῳ ἱστορικὴν οὐσίαν, σχῆμα ἐπικόν, θηματισμὸν δραματικόν, θελκτικὴν εἰκονικότητα, τέχνην, ἣν, ἐν παρενθέσει, ἢ παρῆιδον οἱ μαθηταὶ του, ἢ ἀτελεσφορήτως ἐπειράθησαν νὰ εἰσαγάγῳσιν εἰς τὰς ἀποπείρας των»¹. "Ὅταν ἓνα χρόνον ἀργότερα ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς σχολίαζε στὴν ἀπάντησή του τὸ παραπάνω χωρίο τοῦ Ζαμπέλιου, ἤξερε πολὺ καλά τί ὑπαινισσόταν ὁ δεῦτερος γράφωντας ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Σολωμοῦ ἀποπειράθησαν χωρὶς ἐπιτυχία νὰ δοκιμάσουν τίς δυνάμεις τους στὴ «δυσμίμητη ἐπικότητα»: «Ἡ παρένθεσις ἴσως περιέχει μίαν ἐξομολόγησιν, ἣ ὁποία, ἂν ἦταν ξάστερη, πιθανῶς ἤθελε μὲ κάμη νὰ σεβασθῶ τὴν ἐπαινετὴ μετάνοια, τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε εἶχε ὄνειρα φήμης ποιητικῆς» καί σήμερον ἤδη εἰς θετικωτέρους ἀγῶνας ἔτρεφε τοὺς πόθους του". Τὸ ὠραιότερο ὄνειρο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐστάθηκε ἡ "Ὑστερινὴ Νυχτιὰ τοῦ Καταδίκου", ποίημα τὸ ὁποῖο εἶδε τὸ φῶς εἰς Κέρκυρα περὶ τὸ ἔτος 1845, καί ἐκυκλοφοροῦσε incognito δίνοντας τοῦ κόσμου νὰ καταλάβῃ ὅτι εἶναι νόμιμο ἀδελφί τοῦ Λάμπρου»². Τὸ ποίημα μᾶς ἦταν γνωστὸ ἀπὸ δυὸ μεταγενέστερες ἀναδημοσιεύσεις³, μιὰ τοῦ 1850⁴ καί μιὰ τοῦ 1886⁵. Σ' αὐτῇ τοῦ 1850 δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ: οὔτε καί τὸ ψευδώνυμο ποὺ χρησιμοποίησε στὴν πρώτη δημοσίευσή του 1845.

1. Σπ. Ζαμπέλιος, *Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδοῦ; Σκέψεις περὶ ἐλληνικῆς ποιήσεως*, Ἀθήνα 1859, σ. 77 (καί στὴν ἀνατύπωση: Πολυλά—Ζαμπέλιου, *Γύρω στὸ Σολωμό*, ἐκδ. Στοχαστῆ, Ἀθήνα, 1925, σ. 94).

2. Ι. Πολυλάς, *Πόθεν ἡ μυστικοφοβία τοῦ κ. Σπ. Ζαμπέλιου*, Κέρκυρα 1860, σ. 19—20 (καί στὴν ἀνατύπωση: Πολυλά—Ζαμπέλιου, *Γύρω στὸ Σολωμό*, σ. 134—7· γιὰ τὴν παλαιότερη στάση τοῦ Ζαμπέλιου ἀπέναντι στὸ Σολωμό καί αὐτ. σ. 26 (ἀνατύπωση, σ. 143)). Μιὰ χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὸν ἐγελιανισμό τοῦ Ζαμπέλιου ἀποθησαύρισε ὁ Φρ. Ἀλβάνας, *Ἡμερολόγιον Φιλοτέχων* (1897), σ. 117=Γ. Βαλέτας, *Νέα Σολωμικά. Ἄγνωστα κείμενα καί*

πληροφορίες, Ἀθήνα 1943 (ἀνατύπωση ἀπὸ τὴ «Νέα Ἑστία»), πασχαλινὸ τεύχος τοῦ 1943), σ. 59.

3. Ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος, ἔ.ἀ., σ. 36, 116 ἀρ. 45, 117 ἀρ. 35 γνωρίζει τὴν πρώτη ἐκδοσὴ ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Πολυλά.

4. Γ. Πανταζῆς, *Συλλογὴ ἐρωτικῶν, καί συμμικτων ποιημάτων*, Ζάκυνθος 1850, σ. 203-17.

5. Στὸ περιοδικὸ «Ποιητικὸς Ἀνθῶν» (Ζακύνθου), 1 (1886), σ. 135-40, 151-4. Καί ὁ «Ποιητικὸς Ἀνθῶν» καί ὁ Πανταζῆς ἀναγράφουν ὀρθὰ τὸν τίτλο τοῦ ποιήματος: «ἡ ὕστερη νυχτιὰ...» καί ὄχι «ἡ ὕστερινὴ νυχτιὰ...» ὅπως νόμιζε ὁ Φ. Μιχαλόπουλος, ἔ.ἀ., σ. 117 ἀρ. 35, βασιζόμενος στὸν Πολυλά, ὅτι εἶναι τὸ σωστό.

στη δημοσίευση, αντίθετα, τοῦ 1886 τὸ ποίημα προσγράφεται στὸ Ζαμπέλιο.

Ἡ λαμβάνουσα ὡς τὰ τώρα πρώτη δημοσίευση τοῦ ποιήματος τοῦ Ζαμπέλιου ἔγινε στὸ περιοδικὸ πού ἐξέδωσε στὴν Κέρκυρα ὁ Ἄριστειδης Κιαππίνης στὰ ἔτη 1845—1846 μὲ τὸν τίτλο *Giornale di Legislazione, Giurisprudenza, Letteratura, Scienze e Varieta' di Utili Conoscienze*¹· εἶναι καταχωρισμένο στὸν πρώτο τόμο τοῦ περιοδικοῦ (1845), στίς σελίδες 413—21 σὲ μορφὴ ἀποσπάσματος, ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 ὀκτάστιχες στροφές (29—34, 39—47, 49—54, 58—59, 62—73) σὲ λαμβδικοὺς ἐντεκασύλλαβους καὶ τιτλοφορεῖται: ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΣΜΑ. | Η ΥΣΤΕΡΗ ΝΥΧΤΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΔΙΚΟΥ]. Ἄμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν τίτλο ἀκολουθεῖ μέσα σὲ παρένθεση ἡ σημείωση: *Ἡ Σκηνὴ τοῦ Α' Ἀσματος ὑποτίθεται εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Αποκεφαλιστοῦ εἰς Ζάκυνθον*². Τόσο ἡ τεχνικὴ ὄσο καὶ ἡ γλώσσα, τὸ σκηρικὸ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ποιήματος, θρῖσκονται σὲ ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ «Λάμπρο»: ὥστόσο, οἱ ἐκφραστικὲς ἀνεπάρκειες, οἱ ἀτυχεῖς συμβολοποιήσεις, οἱ συγχύσεις ἀνάμεσα στὰ ὄρια τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ στὰ ὄρια τοῦ φριχτοῦ, οἱ γλωσσικὲς ἀδεξιότητες καταστρέφουν τὸ ποίημα ὡς σύνολο καὶ μόλις ἀφήνουν νὰ ἀνασάνουν λίγοι στίχοι ἢ μιὰ, τὸ πολὺ, ἐπιτυχημένη σύλληψη. Ἡ παρουσία αὐτῆς τοῦ ἄλλωστε σὲ μορφὴ ἀποσπάσματος ἴσως νὰ μὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν πρόθεση τοῦ Ζαμπέλιου νὰ κάμει μιὰ ἄχαρη μίμηση τοῦ σολωμικοῦ ἀποσπάσματος· ἡ ἀποσπασματικὴ παρουσίαση ἦταν καὶ μιὰ εὐκόλλη λύση γιὰ νὰ καλυφτοῦν, μὲ τὴν ὑποβολὴ τῶν κενῶν, ἀδυναμίες

1. E. Legrand, *Bibliographie Ioniennne*, τ. 1, Paris 1910, σ. 366 ἀρ. 1472.

2. Οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στίς δύο πρώτες ἐκδόσεις εἶναι ἀσήμαντες· παραθέτω μερικὲς προτάσσοντας τίς γραφές τῆς ἐκδοσης τοῦ 1845: στρ. 29 στ. 4 ὑαλί-γυαλί, στρ. 30 στ. 1 δροσισμένην-δροσισιμένη, στρ. 39 στ. 1 κεκρυμμένο-εἶναι κρυμμένο, στ. 2 θαμματουργό-θαυματουργό, στρ. 41 στ. 1 κρυφά-ἀνάμεσα (τυπογραφικὴ παραδρομή), στ. 8 ἀσπασμόν-ἀσπασμό, στρ. 42 στ. 6 θά-θέ, στρ. 43 στ. 1 ἀπελπισμένο-ἀπελπισμένος, στ. 8 Μόλο-Μόλον, στρ. 49 στ. 5 ὕσον-ὄσο, στ. 6

χτυπήματα-κτυπήματα, στρ. 50 στ. 3 τ' ἄσπρο-τὸ ἄσπρο, στρ. 51 στ. 2 μὴν ἴδη-μὴ ἴδη, στρ. 53 στ. 4 μνήσκει-μνέσκει, στρ. 54 στ. 1 ἔτσι-ἔτσι, στ. 3 βόγγει-βογγεῖ, στρ. 59 στ. 5 ὀποῦ-ποῦ, στ. 7 ἄγιους-ἄγιους, στρ. 63 στ. 7 ψευτά-ψευδῆ, στρ. 66 στ. 2 νηστείας-νηστειάς, στρ. 69 στ. 7 ἀχοῦν... ἀχοῦνε-ἠχοῦν... ἠχοῦνε, στρ. 70 στ. 1 "Ἄγιο"-Ἄγιον, στρ. 71 στ. 3 ἀντρεωμένους-ἀνδρειωμένος, στρ. 72 στ. 2 ἄμμο-ἄμμον, στ. 3 Ποιδς-Ποῖος, στρ. 73 στ. 8 ἴδιαν-ἴδια. Οἱ μεταβολὲς ἀνήκουν προφανῶς στὸν ἐκδότη καὶ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι φανερά τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα.

στή σύνθεση, οἱ ἀδυναμίες δηλαδή πού γιά μιὰ στιγμὴ φάνηκε πὼς θέλησε νὰ ὁμολογήσει ὁ ἴδιος ὁ Ζαμπέλιος. Τὸ λιγοστὸ ἄλλωστε ποιητικὸ ἔργο του δὲν ἀφήνει νὰ ἀνιχνευθοῦν ὅσες συνθετικὲς ἱκανότητες ἦταν ἀναγκαῖες γιά ἓνα ποίημα πού θὰ ἔπρεπε νὰ δώσει στὸ μῦθο «ἱστορικὴ οὐσία», δραματικότητα καὶ «σχῆμα ἐπικό».

Τὸ ψευδώνυμο Διονύσιος Νεκταρόπουλος πού διάλεξε ὁ Ζαμπέλιος γιά νὰ παρουσιάσει τὸ ποίημά του δὲ φαίνεται πὼς εἶναι τυχαῖο: μᾶς θυμίζει ἓναν πρόγονό του, λόγιό τοῦ 17ου αἰ., τὸ Νεκτάριο Ζαμπέλη, στὸν ὁποῖο ἔδινε μιὰ θέση δίπλα στὸν Κατήφορο, στὸ Βούλγαρη, στὸ Μηνιάτη, στὸ Θεοτόκη, γιά τὸ λόγο μόνο καὶ μόνο ὅτι ὁ Νεκτάριος χρησιμοποίησε, καθὼς κ' ἐκεῖνοι, τὴν ἑλληνικὴ καὶ ὄχι τὴν ἰταλικὴ γλώσσα στὰ κηρύγματά του¹. τὸ Διονύσιος μοιάζει ἀπλούστατα σὰ μιὰ ὑπόμνηση τῆς πνευματικῆς συγγένειας πού ὡς τὰ 1857 ἤθελε νὰ αἰσθάνεται ὁ Ζαμπέλιος πρὸς τὸ Σολωμό.

Σπ. Ι. Ἀσδραχᾶς

1. Σπ. Ζαμπέλιος, *Πόθεν ἢ κοινὴ λέξις τραγουδῶ*; σ. 57-8 (καὶ στὴν ἀνατύπωση, σ. 69)· γιά τὸ Νεκτάριο Ζαμπέλη (1620-1690) βλ. πρχ. Κ. Σάθας, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Ἀθήνα

1863, σ. 351· Π. Χιώτης, *Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἐπιτομῆς*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887, σ. 418 (βιογραφικὸ σημεῖωμα γιά τὸ Νεκτάριο γραμμένον ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Σταματέλο).